§ 15. Βόσπορος καί ἡ ἐν αὐτῷ πόλις.

Ἐν τῷ Βοσπόρῳ μίαν μόνον πόλιν τῆς Θράκης εὕρηται. Μία, ἀλλά ἡ Πόλις, ἡ βασιλίς τῶν πόλεων, τό περίπυστον Βυζάντιον. Τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐπιφανεστάτης ἀνά τούς αἰῶνας πόλεως ταύτης ἀναγκαῖον κρίνομεν νά προταχθῶσι γενικά τινα σημειώματα περί τοῦ ἱστορικωτάτου ὡς καί τό Βυζάντιον Βοσπόρου.

Σ. Σαμψαρίδου
Πόλεις καί
Θέσμια
Θράκης
καί Ἰωνίας
Ἀθῆναι
1929

Ὁ Βόσπορος.

Εἶναι γνωστόν ἐκ τῆς μυθολογίας ὅτι ὁ Ζεύς, φωραθείς ὑπό τῆς συζύγου του Ἥρας ἀσπαζόμενος τῆς κόρης Ἰοῦς, μετεμόρφωσε ταύτην εἰς λευκήν βοῦν, ἥτις ἐλαυνομένη ὑπό οἴστρου, ἐμβληθέντος ὑπό τῆς Ἥρας, ὡς ὁ Ἀπολλόδωρος[1] ἀφηγεῖται «πρῶτον μέν ἧκεν εἰς τόν ἀπ' ἐκείνης Ἰόνιον κόλπον κληθέντα, ἔπειτα διά τῆς Ἰλλυρίδος πορευθεῖσα καί τόν Αἷμον ὑπερβαλοῦσα διέβη τόν τότε μέν καλούμενον πόρον Θρᾴκιον, νῦν δέ ἀπ' ἐκείνης Βόσπορον». Παραπλήσια διαλαμβάνεται καί παρά

---

1. Ἀπολλοδ. Βιβλιοθ. Β, I, 3.

Βόσπορος.

τῷ Ἀγαθαρχίδῃ[2]. Ὁ Βόσπορος οὗτος ἐκαλεῖτο Θρᾳκικὸς πρὸς διάκρισιν τοῦ ἑτέρου Βοσπόρου τοῦ Κιμμερίου «δι' οὗ ἡ Μαιῶτις λίμνη τῇ Ποντικῇ συμμίγνυται θαλάσσῃ τοῦ Εὐξείνου»[3] κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Τζέτζη, προσθέτοντος ὅτι ὠνομάζετο κοινῶς ὁ Θρᾳκικὸς καὶ Προσφόριον. Ὁ Εὐστάθιος ὅμως ὑποσημειοῖ[4] ὅτι ἐκλήθη ὁ περὶ τὸ Βυζάντιον λιμὴν Βόσπορος «κατὰ παραφθοράν, Φωσφόριον ὀφείλων καλεῖσθαι, ὥς φασιν οἱ παλαιοί». Κατ' ἄλλην ἀφήγησιν εἰς τὸν Φιλόχορον ἀποδιδομένην, οἱ ἐκτὸς τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἦσαν ἄπειροι γεωργίας, οἱ δὲ ἐντὸς ἔμπειροι· διὸ καὶ ὁ Βόσπορος ἐκεῖνο τὸ [illegible] ἐκαλεῖτο τοῦ πελάγους ὅτι ἐσπείρετο[5]. Ἑτέρα ἐξήγησις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχέως[6] εἶναι «ὅτι ἐπὶ [illegible] καλοειδὲς τοῦ τείχους ἔχον

---

2. Ἀγάθαρχ. ἐν Φωτίου Βιβλιοθ. (ἔκδ. Bekker) σ. 443 «Ἰὼ ... ταυρομόρφῳ δὲ μορφῇ διανήξασθαι βοὸς οἰστρώσης τὸ Ποντικὸν πέλαγος, ἀφ' ἧς καὶ Βόσπορον κεκληκέναι τὴν κλῆσιν».— Εὐστ. εἰς Διον. 140 «Τοῦτον δὲ τὸν Βόσπορον ἐνήξατο, φασί, ποτὲ καὶ Ἰὼ βουλαῖς Ἥρας δάμαλις οὖσα. Διὸ καὶ Βόσπορος λέγεται, οἱονεὶ βοὸς πόρος ἐκείνης».
3. Τζέτζ. Χιλ. Ι 832. — Στραβ. Β. 125.
4. Εὐστάθ. Παρεκβ. εἰς Διονύσ. 142
5. Ἐτυμολ. Μέγα λ. Βόσπορος.
6. Ἰωάν. Ἀντιοχέως fr. 171 εἰς Geographi Graeci minores (ἔκδ. Müller) Τομ. Β. σελ. 8. — Κατὰ τὸν χρονογράφ. Μαλάλαν (Βιβλ. XVIII κ...) ἐποίησε συνθήκην Ῥωμαίοις ἀντὶ χρημάτων βοῦς καθ' ἔτος δεδωκὼς αὐτῇ τῇ πόλει Βοῶν πόρος» [Βόσπορος].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Βόσπορος.

ἔθος περᾶν τοὺς βόας (ἐκ τῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ Κροπρωνύμου). Εἰς δέ ποτε βοῦς οἰστρηλατηθεὶς ἐπήδησε τὴν θάλασσαν καὶ ἐπέρασεν εἰς Χρυσόπολιν καὶ διὰ ταῦτα ἐκλήθη Βοσπόριον». Ἐκ τῶν παραδόσεων δὲ τούτων ὀφείλεται, φαίνεται, ὅτι τὸ παρὰ τὴν Χρυσόπολιν μέρος λέγεται Βοῦς[7]. Ἐν τῇ Χρυσοπόλει (κοινῶς Σκούταρι ἤδη) εἶχεν ἐγκαθιδρυθῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀλκιβιάδου, τὸ δεκατευτήριον, τὸ τελωνεῖον δηλονότι, ἔνθα εἰσεπράττετο ὁ δασμὸς τῆς δεκάτης, ὁ ἐπιβληθεὶς (τῷ 411 π.Χ.) εἰς πάντα τὰ ἐκ τοῦ Εὐξείνου εἰσπλέοντα πλοῖα[8] καὶ ἐκ τούτου ἀπεκλήθη Χρυσόπολις κατά τινα παράδοσιν, ἥτις ἀναφέρεται ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ τοῦ Σωκράτους (Ζ, 15), ἐν ᾧ καὶ [illegible] τοῦ χρονογράφου Μαλάλα (βιβλ. VIII) ὁ μέγας Ἀλέξανδρος «βουλόμενος προτρέψασθαι τὸ ἴδιον στράτευμα ἐρρόγευσεν αὐτοῖς ἐκεῖ πολὺν χρυσὸν καὶ μετεκάλεσε τὸ αὐτὸ χωρίον Χρυσόπολιν».

---

7. Πολυβ. Δ, (XLIII) «Πρὸς τὴν Βοῦν καλουμένην· ὅς ἐστι τῆς Ἀσίας τόπος, ἐφ' ὃν ἐπιστῆναί φασι πρῶτον οἱ μῦθοι τὴν Ἰὼ περαιωθεῖσαν» καὶ Δ, 43, 3.

8. Πολυβ. Δ, XLIII. — Ξενοφ. Ἑλλ. Α, α, 21. «Ἐντεῦθεν δ' ἀφικόμενοι τῆς Χαλκηδονίας εἰς Χρυσόπολιν ἐτείχισαν αὐτήν, καὶ δεκατευτήριον κατεσκεύασαν ἐν αὐτῇ καὶ τὴν δεκάτην ἐξέλεγον τῶν ἐκ τοῦ Πόντου πλοίων». — Πολυβ. Δ. XLIII, 3. «Χρυσόπολιν, ἣν Ἀθηναῖοί ποτε κατασχόντες, Ἀλκιβιάδου γνώμῃ, παραγωγιάζειν ἐπεβάλλοντο πρῶτον τοὺς εἰς Πόντον πλέοντας».

ὁ Βόσπορος.

Ἀλλὰ κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων Ἐφόρου καὶ Θεοπόμπου, ὡς ἐπικαλεῖται ὁ Στέφανος Βυζάντιος, τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβεν ἡ Χρυσόπολις ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος Χρύσου, ἐνταῦθα θανόντος. Καθὰ δὲ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους πρὸς Φορμίωνα (XXXIV, 216) δῆλον γίνεται, ἐν Χρυσοπόλει οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐγκαταστήσει τοὺς λεγομένους ἐλλιμενιστάς διὰ τὴν εἴσπραξιν δασμοῦ ἐπὶ παντὸς διακομιζομένου φορτίου. Καὶ οἱ Βυζάντιοι βραδύτερον ἐπὶ τῶν διερχομένων διὰ τοῦ Βοσπόρου πλοίων ἐκ τοῦ Πόντου ἐπέβαλλον διόδια (τὸ ὀνομαζόμενον διαγώγιον τέλος) οὗ ἕνεκα καὶ προυκλήθη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ροδίων πόλεμος.

Ὁ Θρᾴκιος Βόσπορος ἐκαλεῖτο παλαιότερον Μύσιος[9] καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν δὲν ὑφίστατο οὗτος, ἀλλ' ἡ Θρᾴκη συνείχετο μετὰ τῆς Μικρασίας. Ὁ Στράβων[10] σχετικῶς ἱστορεῖ «ὅτι φησὶν οἴεσθαι τὸν Εὔξεινον μὴ ἔχειν πρότερον τὸ κατὰ Βυζάντιον στόμα, τοὺς δὲ ποταμοὺς βιάσασθαι καὶ ἀνοῖξαι, τοὺς εἰς αὐτὸν ἐμβάλλοντας, εἶτ' ἐκπεσεῖν τὸ ὕδωρ εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον». Τὴν παράδοσιν ταύτην, διαλαμβανομένην καὶ ὑπὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, ὡς

---

9. Στραβ. ΙΒ, 566 «ἔπειτα Διονύσιος ὁ τὰς κτίσεις συγγράψας, ὅς καὶ κατὰ Χαλκηδόνα καὶ Βυζάντιον στενά, ἃ νῦν Θρᾴκιος Βόσπορος καλεῖται, πρότερόν φησι Μύσιον Βόσπορον προσαγορεύεσθαι». Ἀρριαν. Παρθ. fr. 35. – Εὐσταθ. εἰς Διον. 140

10 Στραβ. Α, 49.

ἀναφερομένην ὑπὸ τῶν Σαμοθρακῶν[11], ἐπιβεβαιοῦσιν αἱ περὶ γεωλογικῆς συστάσεως τῆς Θράκης καὶ Μικρασίας ἔρευναι, καταδεικνύουσαι ὅτι πρῶτον ἀπετέλει συνεχῆ χώραν μετὰ τῆς δευτέρας καὶ προσεπικυροῖ ἡ παρατήρησις, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς ὃν ἐκ τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων ἐκεῖ ποταμῶν εἰσρέει μεγάλη ποσότης ὕδατος, εἶνε ὑψηλοτέρα κατὰ ἥμισυ μέτρον τῆς ἐπιφανείας τῆς Μεσογείου Θαλάσσης. ἡ δὲ μέση ταχύτης τοῦ ῥεύματος τοῦ Βοσπόρου ἀνέρχεται εἰς 3-4 χιλιόμετρα[12].

Περὶ τοῦ Βοσπόρου ἰδίαν πραγματείαν συνέθεσεν ὁ Ἕλλην Διονύσιος, σωζομένην μόνον εἰς τὴν λατινικήν, εἰς ἣν μετεφράσθη, καὶ μόνον τὸ προοίμιον διεσώθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ. Ἴδια καὶ χαρακτηριστικὰ τὰ παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου μέρη, ἔνθα ἡ Ἀσία καὶ ἡ Εὐρώπη, συμπλησιάζουσαι ἐναμιλλῶνται εἰς ἐπίδειξιν κάλλους καὶ δαψιλοῦς παραγωγῆς. Ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου ἦτο τὸ Ἱερόν, ἐφ' οὗ καὶ ὁ ναὸς τοῦ Οὐρίου Διός[13], ἀπεῖχον

---

11. Διοδ. Σικελ. Ε, 47 «τὸ μὲν πρῶτον τοῦ περὶ τὰς Κυανέας στόματος ῥαγέντος, μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὸ γὰρ ἐν τῷ Πόντῳ πέλαγος λίμνης ἔχον τάξιν μέχρι τοσούτου πεπληρῶσθαι διὰ τῶν εἰσρεόντων ποταμῶν, μέχρις ὅτου διὰ τὸ πλῆθος, παρεκχυθὲν τὸ ῥεῦμα λάβρως ἐξέπεσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον».

12. Κ. Μυλοσπούλου εἰς Θρᾳκ. Ἐπετηρίδα (1887) σ. 281 καὶ ἐπ. Ἐπιδι καὶ Tournefort Relation d'un voyage au Levant Tom. 1 σ. 80.

13. Μαρκιανοῦ Ἡρακλεώτου Περιπλ. (Ἔκδ. Müller) σ. 122 «κατὰ τὸν Θρᾴκιον Βόσπορον καὶ τὸ στόμα τοῦ Εὐξείνου Πόντου

καλὸν εἴκοσι στάδια τῆς Χαλκηδόνος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ γεωγράφου Μενίππου[14]. Τὸ Ἱερὸν ἀπέχει τοῦ καταντικρὺ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης Σαραπιείου δώδεκα στάδια, καθὰ ἐκτίθησιν ὁ Πολύβιος, ἐπιπροσθέτων[15] ὅτι, ὡς λέγεται, ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ «κατὰ τὴν ἐκ Κόλχων ἀνακομιδὴν Ἰάσονα θῦσαι πρῶτον τοῖς δώδεκα θεοῖς». Ἐκεῖ βραδύτερον ὁ Παυσανίας εἰς τὸν χαλκοῦν κρατῆρα, τὸν ἀνακείμενον τοῖς θεοῖς, τοῖς ἐπὶ τοῦ στόματος ἱδρυμένοις, ἐχάραξε τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

Μνᾶμ' ἀρετᾶς ἀνέθηκε Ποσειδάωνι ἄνακτι
Παυσανίας, ἄρχων Ἑλλάδος εὐρυχόρου,
Πόντου ἐπ' Εὐξείνου Λακεδαιμόνιος γένος υἱὸς
Κλεομβρότου, ἀρχαίας Ἡρακλέος γενεᾶς.

Ὁ Βόσπορος εἶχεν «ἐπὶ τῷ στόματι πύργον, ὃς εἴρηται ἐς φρυκτώριον τῶν νεῶν, αἳ προσπλέουσιν ἐκ τοῦ Πόντου» κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου[16]. Ἐν τῷ στόματι τοῦ Βοσπόρου πρὸς τὸν Πόντον κεῖνται καὶ αἱ Κυάνεαι, «αὗται δὲ δύο νησίδια, τὸ μὲν τῇ Εὐρώπῃ προσεχές, τὸ δὲ τῇ Ἀσίᾳ, πορθμῷ διειργόμενα ὅσον εἴκοσι σταδίων», ὡς ὑπὸ τοῦ Γεωγράφου[17] διαλαμβάνεται, αἱ ὀνομασταὶ Πλαγκταὶ πέτραι, ἃς πρώτη διέπλευσε ἡ [illegible] καθήλωσεν ἡ [illegible] Ἀργώ, τὸ ῥηξι-

---

14. Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. Χαλκηδών. — Φιλοστρ. βίοι σοφιστῶν Α, 2. —
15. Πολυβ. Ἱστορ. IV, 39.
16. Φιλοστρ. Εἰκόνες Α, 12.
17. Στραβ. Ζ. 319.

κέκληνται δηλονότι τῶν Ἑλλήνων ποντοπόρων πνεῦμα.— Ἐν τῷ Βοσπόρῳ, εἰς τὸν κόλπον τὸν εἰς ὡραίαν περίπου βορειοανατολικῶς τοῦ Βυζαντίου ἀπόστασιν σχηματιζόμενον, ἀπέθεσεν, ὡς μυθολογεῖται, ἡ Μήδεια ... κίστην τῶν ἑαυτῆς φαρμάκων καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάσθη τὸ μέρος Φαρμακεία[18]. — Πρῶτος γεφυρώσας τὸν Βόσπορον ἀναφέρεται ὁ Ἕλλην ἀρχιτέκτων Μανδροκλῆς ὁ Σάμιος[19] κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατεύσαντος ἐν ἔτει 508 π.Χ., καὶ πολὺ βραδύτερον (678 μ.Χ.) ὁ Ἡράκλειος ἐπανακάμπτων τροπαιοῦχος ἐκ τῆς κατὰ Περσῶν ἐκστρατείας. Ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἀκτῇ ἡ ἐπὶ προσοχῇ, ἐφ' ᾗ ἐγένετο ἡ ῥηθεῖσα γεφύρωσις, ἦτο τὸ Ἕρμαιον 20.

---

18. Σκαρλάτ. Βυζ. Ἱστορ. Βιβ. [illegible], κεφ. κε, 11. Μετονομάσθη ἡ Φαρμακεία βραδύτερον Θεραπεία ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ, ἵνα μὴ δυσφήμῳ ὀνόματι καλῆται ὁ τόπος οὗτος, θερινὸν ἐνδιαίτημα τῶν Ἑλλήνων.— Ἐν τῷ Βοσπόρῳ ὁρίζομεν τὸ Ἡραῖον (Φενέρ-Μπαξέ), τὸ Ἰασόνιον, τὸ Λεόντειον (Φουντουκλί), τὸ Ἀφροδίσιον (Τασαγαλλί-Μπουρνού), τὸ Νυμφαῖον (Κουλάρ-Ἰσκελεσί), τὸ Ἑκάτειον (Ἀρναουτκιόϊ) καὶ λοιπὰ μαρτύρια τῆς ἐκ τῆς ἀποικίας ἀρχαιότητος ἐμφαίνουσαι τῆς ἐπενεργείας ἐκεῖ τῶν Ἑλλήνων.

19. Ἡροδ. Δ, 87, «ὁ δὲ Δαρεῖος ... ἤπειγε ὀπίσω ἐπὶ τὴν γέφυραν, τὴν ἀρχιτέκτων ἐγένετο Μανδροκλέης Σά-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὁ Βόσπορος

» – Ἀγαθημέρου Γεωγραφ. ὑποτύπωσις ἐν Geographi -aeci minores Τομ. 2 σελ. 474.

Πολύβ. IV, XLIII «Μεταξὺ τούτων ἐστὶν Ἑρμαῖον, [illegible] Εὐρώπης ἐπὶ προοχῆς τινος ἀκρωτηριαζούσης ἐν τῷ [illegible]όματι κείμενον ὃ [illegible] Ἀσίας ἀπέχει περὶ [illegible]ντε στάδια κατὰ [illegible] στενώτατον δὲ τόπον ὑπάρχει τοῦ παντὸς στόματος [illegible] ἐφ' ᾧ Δαρεῖον ζεῦξαί φασι τὸν πόρον ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

§ 15. Βόσπορος καὶ ἡ ἐν αὐτῷ πόλις.

Ἐν τῷ Βοσπόρῳ μίαν μόναν πόλιν τῆς Θρᾴκης εὑρῆται. Μία, ἀλλὰ ἡ Πόλις, ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων, τὸ περίπυστον Βυζάντιον. Τῆς ἐξετάσεως τῆς ἐπιφανεστάτης ἀνὰ τοὺς αἰῶνας πόλεως ταύτης ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ προταχθῶσι γενικά τινα σημειώματα περὶ τοῦ ἱστορικωτάτου ὡς ἢ τὸ Βυζάντιον Βοσπόρου.

Σ. Σακελλαρίου Πόλεις ἢ Θέσματα Θρᾴκης ἢ Ἰωνίας Ἀθῆναι 1929

Ὁ Βόσπορος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς μυθολογίας ὅτι ὁ Ζεύς, φωραθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου του Ἥρας ἀσπαζόμενος τῆς κόρης Ἰοῦς, μετεμόρφωσε ταύτην εἰς λευκὴν βοῦν, ἥτις ἐλαυνομένη ὑπὸ οἴστρου, ἐμβληθέντος ὑπὸ τῆς Ἥρας, ὡς ὁ Ἀπολλόδωρος[1] ἀφηγεῖται «πρῶτον μὲν ἧκεν εἰς τὸν ἀπ' ἐκείνης Ἰόνιον κόλπον κληθέντα, ἔπειτα διὰ τῆς Ἰλλυρίδος πορευθεῖσα καὶ τὸν Αἷμον ὑπερβαλοῦσα διέβη τὸν τότε μὲν καλούμενον πόρον Θρᾴκιον, νῦν δὲ ἀπ' ἐκείνης Βόσπορον». Παραπλήσια διαλαμβάνονται παρὰ

1. Ἀπολλοδ. Βιβλιοθ. Β, Ι, 3.

τῷ Ἀγαθαρχίδῃ[2]. Ὁ Βόσπορος οὗτος ἐκαλεῖτο Θρᾴκιος πρὸς διάκρισιν τοῦ ἑτέρου Βοσπόρου τοῦ Κιμμερίου «δι' οὗ ἡ Μαιῶτις λίμνη τῇ Ποντικῇ συμμίγνυται θαλάσσῃ τοῦ Εὐξείνου»[3] κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Τζέτζη, προστιθέντος ὅτι ὠνομάζετο κοινῶς ὁ Θρᾴκιος καὶ Προσφόριον. Ὁ Εὐστάθιος ὅμως ὑποσημειοῖ[4] ὅτι ἐκλήθη ὁ περὶ τὸ Βυζάντιον λιμὴν Βόσπορος «κατὰ παραφθοράν, Φωσφόριον ὀφείλων καλεῖσθαι, ὥς φασιν οἱ παλαιοί». Κατ' ἄλλην ἀφήγησιν, εἰς τὸν Φιλόχορον ἀποδιδομένην, οἱ ἐντὸς τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἦσαν ἄπειροι γεωργίας, οἱ δὲ ἐκτὸς ἔμπειροι· διὸ καὶ ὁ Βόσπορος ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐκαλεῖτο τοῦ πελάγους, ὅτι ἐπεπείρατο.[5] Ἑτέρα ἐξήγησις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχέως[6] εἶναι «ὅτι νῦν τὸ Σιγματοειδὲς τοῦ τείχους εἶχον

2. Ἀπόσπ. ἐν Φωτίου Βιβλιοθ. (ἔκδ. Bekker) σ. 443 «Ἰὼ... ταυροκέρῳ δὲ μορφῇ διαστῆναι βοὸς οἰστρώσης τὸ Ποντικὸν πέλαγος, ἀφ' ἧς καὶ Βόσπορον εἰρῆσθαι τὴν γνῶσιν».– Εὐσταθ. εἰς Διον. 140 «Τοῦτον δὲ τὸν Βόσπορον ἐνήξατο, φησί, ποτὲ καὶ Ἰὼ βουλαῖς Ἥρας δάμαλις οὖσα. Διὸ καὶ Βόσπορος λέγεται, οἱονεὶ βοὸς πόρος ἐκείνης».
3. Τζέτζ. Χιλ. Ι 832.– Στραβ. Β, 125.
4. Εὐσταθ. Παρεκβ. εἰς Διονύσ. 142
5. Ἐτυμολ. Μέγα λ. Βόσπορος.
6. Ἰωάνν. Ἀντιοχέως fr. 171 εἰς Geographi Graeci minores (ἔκδ. Müller) Τόμ. Β. σελ. 8.– Κατὰ τὸν χρονογράφ. Μαλάλαν (βιβλ. XVIII κ...) ἐποίησε συνελθεῖν Ρωμαίους ἀντὶ χρημάτων βόας καὶ ἔτος δεδωκὼς αὐτῇ τῇ πόλει Βοῶν φόρος» [Βόσπορος].

ἔθος καλεῖν τοὺς βόας (ὃ καὶ ἐκράτει μέχρι τοῦ Κοπρωνύμου)· εἷς δέ ποτε βοῦς οἰστρηλατηθεὶς ἐπήδησε τὴν θάλασσαν καὶ ἐπέρασεν εἰς Χρυσόπολιν καὶ διὰ ταῦτα ἐκλήθη Βοσπόριν». Εἰς τὴν παράδοσιν δὲ ταύτην ὀφείλεται, φαίνεται, ὅτι τὸ παρὰ τὴν Χρυσόπολιν μέρος λέγεται Βοῦς[7]. Ἐν τῇ Χρυσοπόλει (κοινῶς Σκούταρι ἤδη) εἶχεν ἐγκαθιδρυθῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀλκιβιάδου, τὸ δεκατευτήριον, τὸ τελωνεῖον δηλονότι, ἔνθα εἰσεπράττετο ὁ δασμὸς τῆς δεκάτης, ὁ ἐπιβληθεὶς (τῷ 411 π.Χ.) εἰς πάντα τὰ ἐκ τοῦ Εὐξείνου εἰσπλέοντα πλοῖα[8] καὶ ἐκ τούτου ἀπεκλήθη Χρυσόπολις κατά τινα παράδοσιν, ἥτις ἀναφέρεται ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Σωκράτους (Ζ, 15), ἐνῷ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν τοῦ χρονογράφου Μαλάλα (βιβλ. VIII) ὁ μέγας Ἀλέξανδρος «βουλόμενος προτρέψασθαι τὸ ἴδιον στράτευμα ἐρρόγευσεν αὐτοῖς πολὺν χρυσὸν καὶ μετεκάλεσε τὸ αὐτὸ ἐμπόριον Χρυσόπολιν».

7. Πολυβ. Δ, XLIII «Πρὸς τὴν Βοῦν καλουμένην, ὅς ἐστι τῆς Ἀσίας τόπος, ἐφ' ὃν ἐπιστῆναί φασι πρῶτον οἱ μῦθοι τὴν Ἰὼ περαιωθεῖσαν» καὶ Δ, 43, 3.
8. Πολυβ. Δ, XLIII.– Ξενοφ. Ἑλλ. Α, α, 21. «Ἐντεῦθεν δὲ ἀφικόμενοι τῆς Χαλκηδονίας εἰς Χρυσόπολιν ἐτείχισαν αὐτήν, καὶ δεκατευτήριον κατεσκεύασαν ἐν αὐτῇ καὶ τὴν δεκάτην ἐξέλεγον τῶν ἐκ τοῦ Πόντου πλοίων».– Πολυβ. Δ. XLIII, 3. «Χρυσόπολιν, ἣν Ἀθηναῖοί ποτε κατασχόντες, Ἀλκιβιάδου γνώμῃ, παραγωγιάζειν ἐπεβάλλοντο πρῶτον τοὺς εἰς Πόντον πλέοντας».

ὁ Βόσπορος.

Ἀλλά κατά τάς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων Ἐφόρου καί Θεοπόμπου, ὧν ποιεῖται ὁ Στέφανος Βυζάντιος, τό ὄνομα τοῦτο ἔλαβεν ἡ Χρυσόπολις ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος Χρύσου, ἐνταῦθα θανόντος. Καθά δέ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους πρός Φορμίωνα (XXXIV, 216) δῆλον γίνεται, ἐν Χρυσοπόλει οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐγκαταστήσει τούς λεγομένους ἑλλημενιστάς διά τήν εἴσπραξιν δασμοῦ ἐπί παντός διακομιζομένου φορτίου. Καί οἱ Βυζάντιοι βραδύτερον ἐπί τῶν διερχομένων διά τοῦ Βοσπόρου πλοίων ἐκ τοῦ Πόντου ἐπέβαλλον διόδια (τό ὀνομαζόμενον διαγώγιον τέλος) οὗ ἕνεκα καί προυκλήθη ὁ μεταξύ αὐτῶν καί τῶν Ροδίων πόλεμος.

Ὁ Θρᾴκιος Βόσπορος ἐκαλεῖτο παλαιότερον Μύσιος[9] καί κατά τήν ἀρχαιοτάτην ἐποχήν δέν ὑφίστατο ὁ πορθμός οὗτος, ἀλλ' ἡ Θρᾴκη συνείχετο μετά τῆς Μικρασίας. Ὁ Στράβων[10] σχετικῶς ἱστορεῖ «ὅτι φησίν οἴεσθαι τόν Εὔξεινον μή ἔχειν πρότερον τό κατά Βυζάντιον στόμα, τούς δέ ποταμούς βιάσασθαι καί ἀνοῖξαι, τούς εἰς αὐτόν ἐμβάλλοντας· εἶτ' ἐκπεσεῖν τό ὕδωρ εἰς τήν Προποντίδα καί τόν Ἑλλήσποντον». Τήν παράδοσιν ταύτην, διαλαμβανομένην καί ὑπό τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, ὡς

---

9. Στραβ. ΙΒ, 566 «ἔπειτα Διονύσιος ὁ τάς κτίσεις συγγράψας, ὅς τά κατά Χαλκηδόνα καί Βυζάντιον στενά, ἅ νῦν Θρᾴκιος Βόσπορος καλεῖται, πρότερόν φησι Μύσιον Βόσπορον προσαγορεύεσθαι». Ἀρριαν. Παρθ. fr. 35.– Εὐσταθ. εἰς Διον. 140

10 Στραβ. Α, 49.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὁ Βόσπορος.

ἀναφερομένην ὑπὸ τῶν Σαμοθρακῶν", ἐπιβεβαιοῦσιν αἱ περὶ γεωλογικῆς συστάσεως τῆς Θρᾴκης καὶ Μικρασίας ἔρευναι, καταδεικνύουσαι ὅτι πρώτη ἀπετέλει συνεχῆ χώραν μετὰ τῆς δευτέρας καὶ προσέτι, ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς ὃν ἐκ τοῦ Δουνάβεως καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων ἐκεῖ ποταμῶν ἐκρέει μεγάλη ποσότης ὕδατος, εἶνε ὑψηλοτέρα κατὰ ἥμισυ μέτρον τῆς ἐπιφανείας τῆς Μεσογείου Θαλάσσης, ἡ δὲ μέση ταχύτης τοῦ ῥεύματος τοῦ Βοσπόρου ἀνέρχεται εἰς 3-4 χιλιόμετρα[12].

Περὶ τοῦ Βοσπόρου ἰδίαν πραγματείαν συνέθεσεν ὁ Ἕλλην Διονύσιος, σωζομένην μόνον εἰς τὴν λατινικήν, εἰς ἣν μετεφράσθη, καὶ μόνον τὸ προοίμιον διεσώθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ. Ἡδέα καὶ γραφικώτατα τὰ παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου μέρη, ἔνθα ἡ Ἀσία καὶ ἡ Εὐρώπη, συμπλησιάζουσαι ἐναμιλλῶνται εἰς ἐπίδειξιν κάλλους καὶ δαψιλοῦς παραγωγῆς. Ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου ἦτο τὸ Ἱερόν, ἐφ' οὗ καὶ ὁ ναὸς τοῦ Οὐρίου Διός[13], ἀπεῖχον

---

11. Διόδ. Σικελ. Ε, 47 «τὸ μὲν πρῶτον τοῦ περὶ τὰς Κυανέας στόματος ῥαγέντος, μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὸ γὰρ ἐν τῷ Πόντῳ πέλαγος λίμνης ἔχον τάξιν μέχρι τοσούτου πεπληρῶσθαι διὰ τῶν εἰσρεόντων ποταμῶν, μέχρις ὅτου διὰ τὸ πλῆθος παρεκχυθὲν τὸ ῥεῦμα λάβρως ἐξέπεσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον».
12. Κ. Μυλωνοπούλου ἐν Θρᾳκ. Ἐπετηρίδα (1897) σ. 281 καὶ ἑπ. Ἐπιδὲ καὶ Tournefort Relation d'un voyage au Levant Τομ. 1 σ. 80.
13. Μαρκιανοῦ Ἡρακλεώτου Περίπλ. (Ἔκδ. Müller) σ. 122 «Κατὰ τὸν Θρᾴκιον Βόσπορον καὶ τὸ στόμα τοῦ Εὐξείνου Πόντου

ἑκατὸν εἴκοσι στάδια τῆς Χαλκηδόνος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ γεωγράφου Μενίππου[14]. Τὸ Ἱερὸν ἀπέχει τοῦ Καντηρού ἐπὶ τῆς Εὐρώπης Σαραπιείου δώδεκα στάδια, καθὰ ἐπιτίθησιν ὁ Πολύβιος ἐπιπροσθέτων[15] ὅτι, ὡς λέγεται, ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ «κατὰ τὴν ἐκ Κόλχων ἀνακομιδὴν Ἰάσονα θῦσαι πρῶτον τοῖς δώδεκα θεοῖς». Ἐπὶ βραδύτερον ὁ Παυσανίας εἰς τὸν χαλκοῦν κρατῆρα, τὸν ἀνακείμενον τοῖς θεοῖς, τοῖς ἐπὶ τοῦ στόματος ἱδρυμένοις, ἐχάραξε τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

Μνᾶμ' ἀρετᾶς ἀνέθηκε Ποσειδάονι ἄνακτι
Παυσανίας, ἄρχων Ἑλλάδος εὐρυχόρου,
Πόντου ἐπ' Εὐξείνου Λακεδαιμόνιος γένος υἱὸς
Κλεομβρότου, ἀρχαίας Ἡρακλέος γενεᾶς

Ὁ Βόσπορος εἶχεν «ἐπὶ τῷ στόματι πύργον, ὃς ἤρτηται ἐς φρυκτώριον τῶν νεῶν, αἳ πλέουσιν ἐκ τοῦ Πόντου» κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου[16]. Ἐν τῷ στόματι τοῦ Βοσπόρου πρὸς τὸν Πόντον κεῖνται καὶ αἱ Κυάνεαι, αἵτινες «εἰσὶ δύο νησίδια, τὸ μὲν τῇ Εὐρώπῃ προσεχές, τὸ δὲ τῇ Ἀσίᾳ, πορθμῷ διειργόμενα ὅσον εἴκοσι σταδίων» ὡς ὑπὸ τοῦ Γεωγράφου[17] διαλαμβάνεται, αἱ ὀνομασταὶ Πλαγκταὶ πέτραι, ἃς πρώτη διεπέρασε καὶ ἀπλάγκτους καθήλωσεν ἡ τολμηρὰ Ἀργώ, τὸ ῥηξί-

14. Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. Χαλκηδών.— Φιλοστρ. βίοι σοφιστῶν Α, 2.—
15. Πολυβ. Ἱστορ. IV, 39.
16. Φιλοστρ. Εἰκόνες Α, 12.
17. Στραβ. Ζ. 319.

κέλευθον δυσχολώτατον τῶν Ἑλλήνων ποντοπόρων πνεῦμα. — Ἐν τῷ Βοσπόρῳ, εἰς τὸν κόλπον τὸν εἰς ὡραίαν περίπου βορειοανατολικῶς τοῦ Βυζαντίου ἀπόστασιν σχηματιζόμενον, ἀπέθεσεν, ὡς μυθολογεῖται, ἡ Μήδεια τὴν κίστην τῶν ἑαυτῆς φαρμάκων καὶ ἐντεῦθεν ὠνομάσθη τὸ μέρος Φαρμακεία[18]. — Πρῶτος γεφυρώσας τὸν Βόσπορον ἀναφέρεται ὁ Ἕλλην ἀρχιτέκτων Μανδροκλῆς ὁ Σάμιος[19] κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατεύσαντος ἐν ἔτει 508 π.Χ., καὶ πολὺ βραδύτερον (678 μ.Χ.) ὁ Ἡράκλειος ἐπανακάμπτων τροπαιοῦχος ἐκ τῆς κατὰ Περσῶν ἐκστρατείας. Ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ αὐτῇ ἡ ἐπὶ προσοχῇ, ἐφ' ἧς ἐγένετο ἡ ῥηθεῖσα γεφύρωσις ἦτο τὸ Ἑρμαῖον[20].

18. Σωκράτ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. Α, κεφ. κε, 11. Μετονομάσθη ἡ Φαρμακεία βραδύτερον Θεραπεία ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ, ἵνα μὴ δυσφήμῳ ὀνόματι καλῆται ὁ τόπος οὗτος θερινὸν ἐνδιαίτημα τῶν Ἑλλήνων. — Ἐν τῷ Βοσπόρῳ εὑρίσκομεν τὸ Ἡραῖον (Φενέρ-Μπαχτσέ), τὸ Ἰασόνιον, τὸ Αἰάντειον (Φουντουκλί), τὸ Ἀφροδίσιον (Τασλαλτζί-Μπουρνοῦ), τὸ Νυμφαῖον (Οὐνκιάρ-Ἰσκελεσί), τὸ Ἑκάτειον (Χαμψίνογλου) καὶ λοιπὰ μαρτύρια τῆς ἐκ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος ἐμφανίσεως καὶ ἐπενεργείας ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων.
19. Ἡροδ. Δ, 87, «ὁ δὲ Δαρεῖος ... ἦλθε ὄπισθεν ἐπὶ τὴν γέφυραν, τῆς ἀρχιτέκτων ἐγένετο Μανδροκλέης Σά-

ὁ Βόσπορος

μος ». — Ἀγαθημέρου Γεωγραφ. ὑποτύπωσις εἰς Geographi Graeci minores Τομ. 2 σελ. 474.

20. Πολύβ. IV, XLIII « Μεταξὺ τούτων ἐστὶν Ἑρμαῖον, τῆς Εὐρώπης ἐπὶ προοχῆς τινος ἀκρωτηριαζούσης ἐν τῷ στόματι κείμενον, ὃ τῆς μὲν Ἀσίας ἀπέχει περὶ τὰ πέντε στάδια· κατὰ τὸν στενώτατον δὲ τόπον ὑπάρχει τοῦ παντὸς στόματος· ᾗ καὶ Δαρεῖον ζεῦξαί φασι τὸν πόρον ».